

■ چشم انداز بازار نفت در سالی که پیش روست

دفتر امور زیربنایی

شوریه گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مقدمه

فصل اول - بررسی وضعیت عرضه و

تقاضای جهانی نفت

الف - بررسی وضعیت اقتصادی

پیش بینی مؤسسات گوناگون بر این اصل مبتنی است که رشد اقتصادی جهان در سال آینده کماکان در سطح بالایی حفظ خواهد شد. از این رو اکثریت مؤسسات پیش بینی کننده، رشد اقتصادی جهان در سال آینده را اندکی بیشتر از سال جاری پیش بینی می کنند معدودی از این مؤسسات رشد سال آینده را کمتر یا معادل سال جاری پیش بینی

وضعیت بازار نفت در سال آینده به عوامل گوناگونی بستگی دارد که موقعیت عناصر بنیادین بازار در صدر این عوامل قرار دارد. از این رو ابتدا وضعیت عوامل بنیادین بازار مورد ارزیابی قرار گرفته تا چشم انداز روشنی از وضعیت جهانی عرضه و تقاضا به دست آمده و سپس سایر موضوعات نظیر تحولات سیاسی - پیش بینی قیمت نفت و سیاست آتی اوپک مورد ارزیابی قرار خواهد گرفت.

گزارش ویژه

وام اعطایی به کره جنوبی حدود ۵۰ میلیارد دلار بوده و مبالغ مشابهی نیز به کشورهای اندونزی، تایلند و فیلیپین پرداخت خواهد شد. بحران مالی و پولی کشورهای آسیای جنوب شرقی از آنجا آغاز شد که ارزش سهام در این کشورها کاهش یافت و به دنبال آن ارزش پول داخلی این کشورها در مقابل دلار به شدت کاهش یافت. از این رو بسیاری از بانک‌ها در این کشورها تعطیل گردید و بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی با رکود مواجه گردیده است. هم‌اکنون برخی از طرح‌های عمرانی نیز در این کشورها متوقف گردیده و کشورهای نظیر ژاپن، چین و... که در این کشورها سرمایه‌گذاری نموده یا به طرح‌های اقتصادی وام اعطا نموده‌اند نگران بازپرداخت وام‌های خود هستند. از این رو ابعاد این بحران بسیار گسترده‌تر از ارزیابی‌های اولیه است. قابل توجه این‌که به دنبال سقوط ارزش سهام در هنگ کنگ به میزان ۳۵/۴ درصد، ارزش سهام در انگلستان ۹/۲ درصد، آمریکا ۹/۱ درصد، ژاپن ۲۱/۳ درصد، استرالیا ۱۲/۱ درصد، برزیل ۲۷/۹ درصد و مکزیک ۱۰/۷ درصد کاهش یافت که عکس‌العمل مسئولان اقتصادی آمریکا تعطیل موقتی بازار سهام بود. قابل توجه این‌که حدود یک میلیون بشکه در روز از صادرات نفت کشورمان به بازار آسیا صادر می‌شود.

دبیرخانه اوپک در پیش‌بینی خود

نموده‌اند. قابل توجه این‌که به جز اتحادیه اروپا سایر مؤسسات بین‌المللی، رشد اقتصادی کشورهای صنعتی (OECD) در سال آینده را کمتر از سال جاری پیش‌بینی می‌کنند که این امر در فرایش رشد اقتصادی جهان در سال آینده تردیدهای جدی به وجود آورده مضافاً این‌که بحران اقتصادی اخیر در کشورهای آسیای جنوب شرقی چنانچه موجب رکود در این کشورها نشود یقیناً رشد اقتصادی آنان را متأثر نموده و موجب کاهش آن خواهد شد. قابل توجه این‌که اکثریت مؤسسات اقتصادی تأثیر بحران مالی و پولی اخیر در کشورهای خاور دور را در پیش‌بینی‌های خود منظور ننموده‌اند زیرا ابعاد این بحران گسترده و عمیق بوده و ارزیابی این بحران و تأثیرات آن بر اقتصاد کشورهای مربوطه و نیز اقتصاد کشورهای دیگر نیازمند زمان بیشتری است. از این رو احتمالاً مؤسسات پیش‌بینی‌کننده در ماه‌های آینده ارقام خود را تعدیل خواهند نمود.

بحران مالی - پولی کشورهای آسیای جنوب شرقی که بیش از یک صد میلیارد دلار خسارت بر این کشورها وارد نموده نه تنها روند رشد اقتصادی آنان را متأثر خواهد نمود بلکه بر اقتصاد کشورهای نظیر ژاپن و چین نیز تأثیرات عمیقی خواهد داشت. هم‌اکنون صندوق بین‌المللی پول در نظر دارد با اعطای وام‌های قابل توجه در جهت ترمیم خسارت‌های یاد شده برآید که سطح

پیش بینی رشد اقتصادی جهان

(درصد نسبت به سال قبل)

رشد اقتصادی جهان		رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه		رشد اقتصادی کشورهای بلوک شرق سابق		رشد اقتصادی OECD		نام مؤسسه پیش بینی کننده
سال ۱۹۹۸	سال ۱۹۹۷	سال ۱۹۹۸	سال ۱۹۹۷	سال ۱۹۹۸	سال ۱۹۹۷	سال ۱۹۷۸	سال ۱۹۹۷	
۴.۳	۴.۲	۶.۲	۶.۲	۴.۱	۱.۸	۲.۷	۳	OECD
۴.۳	۴.۲	۶.۲	۶.۲	۴.۱	۱.۸	۲.۷	۳	IMF
۴.۲	۳.۸	۶.۹	۶.۵	۴.۳	۱.۸	۲.۸	۲.۶	E.C
۳.۹	۳.۸	-	-	-	-	۲.۶	۲.۷	BARCLAYS
۳.۶	۳.۸	-	-	-	-	۲.۷	۲.۹	TIEA
۳.۹	۳.۹	-	-	-	-	۲.۳	۲.۵	WOR
-	-	-	-	-	-	۱.۸	۲.۷	NIESR
-	-	-	-	-	-	۱.۸	۲.۷	NOMURA
۴.۱	۳.۹	۴.۳	۴	۲.۷	۰.۱	۲.۷	۲.۹	OPEC

است. کشورهای غربی (OECD) با ۴۸۰ هزار، کشورهای شوروی سابق با ۷۰ هزار، سایر کشورهای اروپایی با ۴۰ هزار، چین با ۲۶۰ هزار، خاورمیانه با ۱۲۰ هزار، سایر کشورهای آسیایی با ۵۷۰ هزار، کشورهای امریکای لاتین با ۲۵۰ هزار و کشورهای آفریقایی با ۶۰ هزار بشکه در روز در رشد تقاضای سال آینده سهیم می باشند. قابل توجه این که در میان کشورهای OECD امریکای شمالی با ۲۴۰ هزار بشکه در روز بالاترین رشد تقاضا را در سال آینده خواهد داشت پس از آن کشورهای اروپایی با ۱۴۰ هزار بشکه در روز و کشورهای منطقه خاور دور با ۱۱۰ هزار بشکه در روز در مرتبه های بعدی قرار دارند. رشد تقاضا در سال جاری میلادی، نسبت به سال گذشته

متوسط رشد اقتصادی کشورهای عضو اوپک در سال آینده را ۴/۶ درصد پیش بینی نموده که این رقم با متوسط رشد اقتصادی اعضای اوپک در سال جاری به میزان ۵/۹ قسبان مقایسه است. احتمالاً کاهش درآمدهای نفتی اعضای اوپک در سال جاری و سال آینده از عوامل اصلی این پیش بینی بوده است.

ب- تقاضای جهانی نفت

آژانس بین المللی انرژی (I.E.A) تقاضای جهانی نفت در سال آینده میلادی (۱۹۹۸) را ۷۵.۶ میلیون بشکه در روز پیش بینی نموده که در مقایسه با تقاضای سال جاری بیانگر ۱/۹ میلیون بشکه در روز افزایش است. رشد ۲/۵ درصد در تقاضای جهانی نویددهنده تقاضای قوی در سال آینده

گزارش ویژه

در سال آینده به میزان ۲/۵ درصد (نسبت به سال قبل) منطقی و معقول است زیرا پیش‌بینی‌های مختلف در محدوده ۲/۷-۲/۴ درصد می‌باشند.

بدیهی است پیش‌بینی یادشده تا حدودی خوش بینانه است زیرا آثار بحران مالی و پولی آسیای جنوب شرقی به تدریج در سال آینده به صورت مشخص‌تری نمایان خواهد شد، به‌ویژه تأثیرات منفی آن بر تقاضای نفت این منطقه و کشورهای مرتبط با آنان آشکار خواهد شد، از این‌رو یکی از منابع مطلع اعلام نموده که بر اثر بحران اقتصادی اخیر، رشد تقاضای نفت این کشورها با کاهش قابل ملاحظه‌ای توأم خواهد گردید به‌عنوان مثال رشد تقاضای نفت کشور تایلند از ۹ درصد به ۲ درصد تقلیل خواهد یافت. نکته قابل توجه این‌که بحران اقتصادی اخیر در منطقه‌ای به وقوع

حدود دو میلیون بشکه در روز بود، همچنین رشد تقاضای نفت در سال‌های ۱۹۹۵-۱۹۹۶ به ترتیب ۱/۴ و ۱/۷ میلیون بشکه در روز بود. رشد قوی اقتصاد و تقاضای جهانی نفت در سال جاری و سال آینده چنانچه با عرضه بی‌رویه صادرکنندگان اوپک و غیر اوپک توأم نگردد موجبات تقویت قیمت‌های نفت را فراهم می‌آورد اما با عملکرد سال جاری تولید کنندگان اوپک و غیر اوپک و تصمیم اخیر کنفرانس وزرای نفت اوپک در افزایش قابل توجه سقف تولید، شانس تقویت قیمت‌های نفت توسط عوامل بنیادین بازار بسیار ضعیف شده است. افزایش تقاضای جهانی نفت توسط منابع دیگر در جدول ذیل ارائه می‌گردد.

باتوجه به پیش‌بینی‌های فوق به‌نظر می‌رسد در نظر گرفتن رشد تقاضای نفت

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نام مؤسسه پیش‌بینی کننده	تقاضای جهانی نفت در سال ۱۹۹۸	افزایش تقاضا نسبت به سال قبل	درصد افزایش نسبت به سال قبل
BONNER AND MOORE	۷۵/۳۳	۱/۷۶	۲/۴
C.G.E.S	۷۶	۲	۲/۷
US/DOE	۷۵/۶	۱/۹	۲/۶
CERA	۷۵/۲	۱/۷	۲/۴
D.K.BENSON	۷۶	۲	۲/۷
Merrill Lynch	۷۵/۷	۱/۸	۲/۴
IEA	۷۵/۶	۱/۹	۲/۵
OPEC	۷۵/۳۵	۱/۸۶	۲/۵

عرضه نفت تولید کنندگان غیر اوپک

(میلیون بشکه در روز)

افزایش ۹۸/۹۷	پیش بینی سال ۱۹۹۸	سال ۱۹۹۷	
(۰/۰۸)	۶/۵۱	۶/۴۳	امریکا
(۰/۱۳۰)	۱/۷۳	۱/۶۰	کانادا
(۰/۲۸۰)	۲/۷۰	۲/۴۲	انگلستان
(۰/۲۰)	۳/۳۸	۳/۱۹	نروژ
(۰/۰۲۰)	۰/۲۹۰	۰/۲۷۰	سایر تولید کنندگان دریای شمال
(۰/۰۱۰)	۰/۴۵۰	۰/۴۴۰	سایر کشورهای اروپایی
(۰/۰۹۰)	۰/۶۷۰	۰/۵۸۰	استرالیا
(۰/۰۱۰)	۰/۰۸۰	۰/۰۷۰	سایر کشورهای حوزه باسفیک
(۰/۸۱۰)	۱۵/۸۱۰	۱۵	کل OECD
(۰/۴۷۰)	۶/۶۱	۶/۱۴	امریکای لاتین
(۰/۱۱۰)	۵/۲۱	۵/۱۰	آسیا
(۰/۱۷۰)	۲/۷۴	۲/۵۷	آفریقا
(۰/۰۱۰)	۱/۸۷	۱/۸۶	خاورمیانه
۰	۰/۲۱	۰/۲۱	اروپای شرقی
(۰/۷۸۰)	۱۶/۶۵۰	۱۵/۸۷۰	کل کشورهای جهان سوم
(-۰/۰۵۰)	۵/۸۲۰	۵/۸۷۰	روسیه
(۰/۰۹۰)	۱/۰۶۰	۰/۹۷۰	سایر جمهوری ها
(۰/۲۴۰)	۵/۵۷۰	۵/۳۳۰	کل مایعات گازی
(۰/۰۷۰)	۱/۶۴۰	۱/۵۷۰	افزایش حجمی فراورده ها
۱/۹۴۰	۴۶/۵۵۰	۴۴/۶۱۰	کل عرضه غیر اوپک

پیش‌بینی عرضه اوپک بر اساس منابع مختلف

مقدار افزایش	پیش‌بینی عرضه در سال ۱۹۹۸	عرضه در سال ۱۹۹۷	نام مؤسسات
۱.۶	۴۶/۳	۴۴/۷	D.K. BENSON
۱.۳	۴۶/۱	۴۴/۸	CERA
۱.۳	۴۶	۴۴/۷	C.G.E.S
۱.۲	۴۵/۸	۴۴/۶	US/DOE
۱.۲	۴۵/۸	۴۴.۶	MERILL LYNCH
۱.۹۴	۴۶/۵۵۰	۴۴/۱۰	I.E.A
۱/۷۶۰	۴۶/۳۸۰	۴۴/۶۲	OPEC

عرضه کنندگان غیر اوپک بیشتر است. در میان این عرضه کنندگان افزایش تولید کشورهای OECD بیش از دیگران خواهد بود (۸۱۰ هزار بشکه در روز) پس از آن کشورهای جهان سوم با افزایش ۷۸۰ هزار بشکه در روز در مرتبه بعدی قرار خواهند داشت. کمترین افزایش تولید به کشورهای شوروی سابق تعلق دارد (۵۰ هزار بشکه در روز) همچنین مایعات گازی نیز با ۲۴۰ هزار بشکه در روز افزایش بخشی از تقاضای اضافی سال آینده را تأمین خواهد کرد. جزئیات افزایش عرضه غیر اوپک در جدول ذیل ارائه می‌گردد.

در سال جاری میلادی افزایش عرضه کشورهای غیر اوپک در حد مورد انتظار محقق نگردید از این رو تأخیر در افزایش تولید غیر اوپک باعث ایجاد تردیدهایی در

پیوست که در سال‌های اخیر حدود نیمی از افزایش تقاضای جهانی نفت را به خود اختصاص داده بود. از این رو کاهش تقاضای نفت این کشورها در تقاضای جهانی نفت محسوس خواهد بود.

ج- عرضه جهانی نفت

در ابتدا عرضه کشورهای غیر اوپک مورد بررسی قرار گرفته و سپس عرضه تولیدکنندگان اوپک مورد ارزیابی واقع خواهد شد.

بر اساس پیش‌بینی آژانس بین‌المللی انرژی (I.E.A) مجموع تولیدات غیر اوپک در سال آینده به ۴۶/۵۵ میلیون بشکه در روز بالغ خواهد گشت که این مقدار ۱/۹۴ میلیون بشکه در روز از عرضه سال قبل

جدول عرضه و تقاضای جهانی نفت

(میلیون بشکه در روز)

پیش بینی سال ۱۹۹۸	سال ۱۹۹۷	
۷۵/۶	۷۳/۸۰	تقاضای جهانی نفت
۴۵/۸-۴۶/۵	۴۴/۶	عرضه غیراوپک
۲/۹	۲/۸	مایعات گازی اوپک
۲۶/۹-۲۶/۲	۲۶/۴	تقاضا برای نفت اوپک و ذخیره گازی

با توجه به این محدوده در افزایش عرضه غیر اوپک و با فرض ۲/۵ درصد رشد تقاضای جهانی نفت، تقاضا برای نفت اوپک و ذخیره سازی ۲۶/۲-۲۶/۹ میلیون بشکه در روز پیش بینی می شود که جزئیات آن به شرح جدول بالا می باشد.

با توجه به جدول فوق تولید اوپک در حالت خوش بینانه نباید از ۲۷ میلیون بشکه در روز تجاوز کند اما این سازمان سقف تولید ۲۷/۵ را در اجلاس جاکارتا برای سال آینده انتخاب نموده است. اضافه بر آن تداوم تخلفات برخی از اعضای اوپک تولید واقعی این سازمان را در سطحی بیش از سقف تولید یادشده قرار خواهد داد از این رو ملاحظه می شود که وضعیت عرضه و تقاضای جهانی نفت به گونه ای است که چنانچه عوامل دیگر بازار نفت را تقویت نکند عامل عرضه و تقاضا قادر نیست

این زمینه گشت به گونه ای که اکثریت مؤسسات بین المللی، عرضه غیراوپک در سال آینده را کمتر از ارقام مورد ادعای آنان پیش بینی نموده اند. در جدول بالا پیش بینی مؤسسات معتبر اقتصادی از افزایش عرضه غیراوپک در سال آینده ارائه گردیده است.

نکته قابل توجه این که تأخیر در آغاز به کار برخی از مخازن نفتی به مفهوم عدم فعالیت آن حوزه ها نیست بلکه به دلیل سرمایه گذاری صورت گرفته تولید این گونه مخازن دیر یا زود آغاز گردیده و تأخیر در تولید این گونه مخازن به دلیل مشکلات مختلف باعث انصراف سرمایه گذاران نخواهد شد. اما به هر حال اختلاف نظر در مورد حجم افزایش عرضه نفت غیر اوپک بسیار قابل توجه است به گونه ای که محدوده این اختلاف نظرات در جدول فوق بین ۱/۹-۱/۲ میلیون بشکه در روز است.

متوسط تولید اوپک در ماه اکتبر بر مبنای منابع ثانویه

(میلیون بشکه در روز)

اعضای اوپک	آژانس بین‌المللی انرژی	نشریه MEES
الجزایر	۰/۸۷۰	۰/۸۶۰
اندونزی	۱/۳۸۰	۱/۳۹۰
جمهوری اسلامی ایران	۳/۶۵۰	۳/۸۸۵
عراق	۱/۶۳۰	۱/۷۰۰
کویت	۲/۱۲۰	۲/۰۹۰
لیبی	۱/۳۹۰	۱/۴۴۵
نیجریه	۲/۲۸۰	۲/۲۵۰
قطر	۰/۶۷۰	۰/۶۵۰
عربستان	۸	۸/۱۰۰
امارات متحده عربی	۲/۲۵۰	۲/۲۶۰
ونزوئلا	۳/۲۶۰	۳/۴۰۰
جمع کل اوپک	۲۷/۷۷۰	۲۸/۰۳۰

قیمت‌های نفت را در سال آینده حمایت بر اساس ارقام منتشر شده از جانب منابع ثانویه به ۲۸ میلیون بشکه در روز رسیده نماید.

است. این در حالی است که سقف رسمی سازمان تا قبل از اجلاس جاکارتا ۲۵/۰۳ میلیون بشکه در روز بود. صاحب‌نظران پیش‌بینی می‌کنند که علی‌رغم افزایش سقف تولید اوپک، به زودی تولید اوپک به ۲۹-۲۸/۵ میلیون بشکه در روز خواهد رسید، زیرا افزایش سقف به نسبت‌های گذشته مابین اعضا تقسیم گردیده از این رو مشکل تخلف برخی از اعضا نظیر ونزوئلا و نیجریه و قطر، کماکان به قوت خود باقی

تولید اوپک

برآورد منابع مستقل بیانگر افزایش روزافزون حجم تولید نفت اوپک است ارقام «آژانس بین‌المللی انرژی» بیانگر این واقعیت است که تولید نفت اوپک از ۲۶/۸۴ میلیون بشکه در روز در ربع اول سال جاری به ۲۶/۸۳ و ۲۷/۲۷ میلیون بشکه در روز در ربع دوم و سوم سال جاری رسید. افزایش تولید اوپک در این سطح متوقف نگردیده و

برآورد حجم ذخیره‌سازهای جهان

(میلیون بشکه)

تغییرات	حجم کل ذخیره‌سازی جهان	ذخیره‌سازی‌های استراتژیک	ذخیره‌سازی تجاری	
-۱۵۲	۵۳۶۸	۱۱۹۱	۴۱۷۷	ربع اول سال ۱۹۹۶
-۱۳۰	۵۲۳۸	۱۲۱۰	۴۰۲۸	ربع دوم سال ۱۹۹۶
+۱۳۹	۵۳۷۷	۱۲۰۳	۴۱۷۴	ربع سوم سال ۱۹۹۶
+۴۰	۵۴۱۷	۱۱۹۴	۴۲۲۴	ربع چهارم سال ۱۹۹۶
-۴۸	۵۳۶۹	۱۱۸۹	۴۱۸۱	ربع اول سال ۱۹۹۷
۴۷	۵۴۱۷	۱۱۹۳	۴۲۲۴	ربع دوم سال ۱۹۹۷
۲۳	۵۴۳۹	۱۱۹۳	۴۲۴۶	ربع سوم سال ۱۹۹۷

نمود که در این صورت اعضا ناچارند با فروش بشکه‌های بیشتر کاهش قیمت‌ها را جبران نمایند.

د- ذخیره‌سازی‌ها

بررسی عرضه و تقاضای نفت در تابستان سال جاری بیانگر آن است که به دلیل فزونی عرضه بر تقاضا، در ربع دوم و سوم سال بیش از یک میلیون بشکه در روز ذخیره‌سازی صورت گرفته است (ارقام آژانس بین‌المللی انرژی بیانگر آن است که در ربع دوم و سوم سال جاری میلادی به ترتیب ۱/۵ و ۱/۱ میلیون بشکه در روز ذخیره‌سازی صورت گرفته است که این سطح از ذخیره‌سازی به دلیل افزایش عرضه جهانی نفت باعث بهبود سطح ذخیره‌سازی

خواهد بود چنانچه در توزیع سقف جدید، سهمیه‌های بیشتری برای اعضای متخلف در نظر گرفته می‌شد. این امر دامنه تخلفات سازمان را محدودتر می‌کرد، اما در تقسیم سقف افزوده شده بیشترین سهم نصیب تولیدکنندگانی گردیده که حداقل تخلف را در سال‌های اخیر انجام داده‌اند به گونه‌ای که از ۲/۵ میلیون بشکه اضافه شده سهم سه کشور عربستان- کویت و امارات متحده عربی ۱/۱۵۵ میلیون بشکه در روز و مابقی نصیب ۸ عضو دیگر شده است.

بدیهی است افزایش روزافزون سطح تولید اوپک شانس تقویت قیمت‌های نفت را خشتی نموده و نظریه افزایش سهم بازار را (به جای افزایش قیمت‌ها) محقق خواهد

اوپیک پیش‌بینی می‌شود سطح ذخیره‌سازی‌ها رفته رفته افزایش یافته و این عامل در جهت تضعیف بازار نفت عمل نماید.

تازه‌ترین آمار منتشره شده (در تاریخ ۲۱ نوامبر سال جاری) بیانگر آن است که سطح ذخیره‌سازی‌های نفت خام و فراورده‌های نفتی امریکا در هفته منتهی به ۲۱ نوامبر سال جاری ۴۵ میلیون بشکه بالاتر از برهه مشابه به سال قبل است.

عوامل سیاسی

همان‌طور که اشاره گردید برخلاف عوامل بنیادین بازار، شرایط سیاسی به گونه‌ای است که در جهت حمایت از قیمت‌های بین‌المللی نفت است زیرا رقابت شرکت‌های امریکایی و اروپایی در توسعه منابع نفتی خلیج فارس و دریاچه خزر باعث گردیده که این شرکت‌ها نسبت به آینده قیمت‌های نفت علاقه‌مند باشند. همچنین ورود شرکت‌های آسیایی نیز در کنسرسیوم‌های تشکیل شده دریاچه خزر فصل جدیدی در توسعه منابع نفت و گاز این منطقه گشوده است اما توسعه منابع این دریاچه قبل از مشخص شدن رژیم حقوقی آن مشکلی است که هنوز سرمایه‌گذاران را نگران می‌کند، زیرا اختلافات اخیر مابین کشورهای ساحلی رفته‌رفته عمیق‌تر می‌شود. در این میان جمهوری اسلامی

مصرف‌کنندگان شده است). از این رو برخلاف سال گذشته مصرف‌کنندگان با تکیه بر ذخیره‌سازی‌های خود هیچ‌گونه نگرانی از افزایش تقاضای نفت در طول فصل زمستان نداشته و از آمادگی کامل جهت مواجهه با سرما برخوردار می‌باشند. گزارش ماهانه آژانس بین‌المللی انرژی بیانگر آن است که در ربع دوم و سوم سال جاری میلادی ۷۰ میلیون بشکه بر حجم ذخیره‌سازی‌های اضافه گشته است که این امر در مقایسه با سال گذشته بهبود قابل توجه سطح ذخیره‌سازی‌ها را نشان می‌دهد.

با توجه به عرضه روز افزون نفت پیش‌بینی می‌شود که در ربع چهارم سال جاری میلادی نیز ذخیره‌سازی قابل توجهی صورت گیرد که در این صورت حجم انباشت ذخایر بیشتر از ارقام فوق خواهد بود. مقایسه وضعیت ذخیره‌سازی در سه ربع سال جاری با برهه مشابه سال قبل نشان دهنده آن است که موازنه ذخیره‌سازی در سه ربع اول سال جاری مثبت است (۲۲ میلیون بشکه) در حالی که این موازنه در سال گذشته منفی بوده است (۱۴۳- میلیون بشکه). به نظر می‌رسد از جمله دلایل تقویت بازار نفت در سال گذشته موازنه منفی در تغییرات ذخیره‌سازی بوده که این عامل تقویت‌کننده قیمت‌ها در سال جاری وجود ندارد مضافاً با افزایش سطح تولید

متوسط قیمت‌های نفت خام در هشت ماهه سال جاری
(دلار در بشکه)

دُبی	برنت دریای شمال	
۱۷/۵۱	۱۸/۰۵	متوسط ربع دوم سال جاری میلادی
۱۷/۷۲	۱۸/۵۹	متوسط ربع سوم سال جاری میلادی
۱۹/۲۰	۱۹/۸۸	متوسط ماه اکتبر سال جاری میلادی
۱۸/۵۸	۱۹/۲۴	متوسط ماه نوامبر سال جاری میلادی
۱۷/۹۳	۱۸/۶۳	متوسط ۸ ماهه سال ۱۳۷۶

نفت خود را افزایش داده و از فشار مشکلات خود بکاهد.

- توقف روند صلح اعراب و رژیم اشغالگر قدس بیانگر ناخشنودی کشورهای عرب از سیاست‌های حمایتی و یک جانبه امریکاست. این کشورها جهت ابراز ناخشنودی خود اجلاس قطر را تحریم نموده و در سطح گسترده‌ای در اجلاس کنفرانس اسلامی تهران شرکت نمودند که نزدیک تر شدن کشورهای اسلامی به یکدیگر نوعی نگرانی در سیاستمداران کاخ سفید به وجود آورده است. بدیهی است چنانچه کشورهای اسلامی به طور جدی با یکدیگر همکاری نمایند قادر خواهند بود منافع جهان اسلام را به منافع کشورهای غربی ترجیح دهند که استحکام قیمت‌های نفت می‌تواند تجلی‌گاه این همکاری باشد.

ایران و روسیه معتقدند که کلیه کشورهای ساحلی در منابع نفت و گاز این دریاچه سهم دارند. اما جمهوری‌های دیگر تمایلی به این امر نداشته و سعی دارند هرچه زودتر منابع نفت و گاز مناطق ساحلی خود را به کمک سرمایه‌گذاران خارجی مورد بهره‌برداری قرار دهند. مشکل دیگر این منطقه عدم توافق در تعیین مسیرهای صادراتی است که علی‌رغم توسعه برخی از مخازن نفت و گاز، صادرات آن را به بازارهای بین‌المللی دشوار و در مواردی غیرممکن ساخته است. بدیهی است احداث خطوط لوله طولانی، هزینه تولید این منطقه را افزایش خواهد داد.

- اختلافات سازمان ملل و عراق از یک سو و بحران شمال عراق از سوی دیگر آینده صادرات نفت این کشور را نامطمئن ساخته است اما این کشور سعی دارد با مانورهای سیاسی صادرات

بشکه، برآورد کارشناسی از عملکرد قیمت نفت خام در بودجه سال جاری کشورمان حدود ۱۶/۷ یا ۱۶/۶ دلار در بشکه است که بیانگر عدم تحقق درآمد پیش‌بینی شده در بودجه می‌باشد. در حالی که اکثریت کشورهای صادرکننده نفت با مازاد درآمدهای پیش‌بینی شده مواجه می‌باشند، زیرا در سال گذشته کشورهای صادرکننده عموماً در پیش‌بینی درآمدهای ناشی از صادرات نفت محتاطانه عمل نموده بودند، به عنوان مثال مقامات کشور کویت اخیراً اعلام نموده‌اند که ۱/۷۲ میلیارد دلار بیش از بودجه پیش‌بینی شده درآمد کسب نموده‌اند.

و- پیش‌بینی قیمت‌های نفت

بررسی عوامل بنیادین بازار که در صفحات قبل صورت گرفت بیانگر این واقعیت بود که در سال آینده این عوامل در راستای حمایت از قیمت‌های بین‌المللی نفت نیست، اما عوامل سیاسی که در دو ماه اخیر موجب ترقی نسبی قیمت‌های نفت گردید ممکن است در سال آینده تأثیرات مثبتی بر بازار نفت داشته باشد. بدیهی است چنانچه اختلافات شورای امنیت و دولت عراق شدت یابد و صادرات نفت عراق قطع گردد این پدیده به عنوان عاملی مثبت قیمت‌های نفت را تقویت خواهد نمود. از طرف دیگر چنانچه تحریم نفتی عراق در سال آینده لغو

- حضور مجدد ناوهای امریکایی در منطقه خلیج فارس که اخیراً شدت گرفت بازار نفت را متأثر و نگران نمود. بدیهی است تحرکات نظامی این ناوها در منطقه خلیج فارس بازار نفت را نگران‌تر خواهد نمود.

ه- بررسی روند قیمت‌های نفت

از ابتدای سال جاری شمسی (۱۳۷۶) قیمت‌های نفت روند نزولی به خود گرفت زیرا پیش از آن قیمت‌های نفت تا ۲۴ دلار در بشکه افزایش یافته بود اما در ماه آوریل که با ماه فروردین مصادف است قیمت‌های نفت با ۷ دلار در بشکه کاهش مواجه گشت. متوسط قیمت نفت خام برنت در این ماه ۱۷/۵۵ دلار در بشکه بود، به طور کلی در هشت ماه گذشته قیمت‌های نفت خام به دلیل عوامل غیرمترقبه نظیر قطع و از سرگیری صادرات نفت عراق - اعتصاب در برخی از کشورهای صادرکننده نفت - عوامل طبیعی مانند طوفان - و نظایر آن با نوساناتی همراه بود، اما دامنه این نوسانات کوتاه بود به گونه‌ای که قیمت نفت خام برنت در ۸ ماه گذشته در محدوده ۱۹/۸۸ - ۱۷/۵ در نوسان بود. متوسط ارزش نفت خام برنت در ۸ ماه گذشته ۱۸/۶۳ و نفت خام دبی ۱۷/۹۳ دلار در بشکه بود. باتوجه به فاصله قیمت نفت خام‌های کشورمان با نفت خام برنت به میزان تقریبی ۲ دلار در

پیش‌بینی برخی از موسسات بین‌المللی برای سال آینده

(دلار در بشکه)

پیش‌بینی قیمت نفت در سال آینده	نام مؤسسه پیش‌بینی‌کننده
۱۸/۶۵ (برنت دریای شمال)	SMITH BARNEY
۱۷/۸۰ (برنت دریای شمال)	RIE BOOGNA
۱۸ (برنت دریای شمال)	BANK OF SWITZERLAND
۱۸/۳۰ (برنت دریای شمال)	ING BARNGE
۱۶/۶۰ (برنت دریای شمال)	PETROLEUM ENERGY (WASHINGTON)
۱۷/۷۵ (برنت دریای شمال)	CERA
۱۸/۵ (برنت دریای شمال)	ABN- AMRO
۱۸ (برنت دریای شمال)	STONE BOND
۱۸ (برنت دریای شمال)	KLEINWORT BENSON
۱۹ (برنت دریای شمال)	B.Z.W
۱۸ (برنت دریای شمال)	SOCIETE GENERAL
۱۸/۵ (برنت دریای شمال)	C.G.E.S
۱۹/۰۳ (۱/۸ درصد کمتر از سال جاری)	I.M.F
(برنت دریای شمال)	
۲۰ (نفت خام WTI) ۱۸/۵ (نفت خام برنت)	CONSENSUS FORCAST

بیشتر سعی دارند درآمد اضافی برای خود کسب نمایند. پسرواضح است بازگشت عربستان به سیاست افزایش سهم بازار برای بازار نفت مفید نبوده و موجبات تضعیف قیمت‌های نفت را فراهم خواهد آورد.

بدیهی است جمهوری اسلامی ایران در رقابت برای افزایش سهم بازار قادر نیست توفیق چندانی به دست آورد؛ زیرا به اعتقاد کارشناسان بین‌المللی، کشورمان از ظرفیت مازاد تولیدی قابل توجهی برخوردار نیست، حتی بسیاری از صاحب‌نظران در توان کشورمان جهت تولید سهمیه رسمی اوپک نیز تردید دارد.

به طور کلی باتوجه به عواملی نظیر کاهش تقاضای نفت کشورهای آسیای جنوب شرقی - افزایش سطح ذخیره‌سازی مصرف‌کنندگان و افزایش سقف تولید اوپک و بازگشت سیاست افزایش سهم بازار، چشم انداز قیمت‌های نفت در سال آینده را تیره نموده است و در حالتی خوش‌بینانه قیمت‌های نفت در سطح متوسط هشت ماه گذشته تداوم خواهد یافت که در این صورت قیمت نفت برنت حدود ۱۸/۵ دلار در بشکه پیش‌بینی می‌شود. باتوجه به فاصله نفت خام‌های کشورمان با این نفت خام شاخص به میزان ۲ دلار در بشکه متوسط ارزش نفت خام‌های کشورمان در سال آینده حدود ۱۶/۵ دلار در بشکه پیش‌بینی

گردیده یا سقف صادرات محدود این کشور افزایش یابد این عامل در جهت تضعیف بازار نفت عمل خواهد نمود. اظهارات وزیر نفت عربستان چند روز قبل از اجلاس جاکارتا قابل تعمق است، وی اعلام نموده بود که افزایش سقف تولید اوپک انعطاف‌پذیری بازار نفت را در برهه‌ای که ممکن است صادرات عراق قطع شود افزایش خواهد داد، از این رو سقف تولید اوپک پس از چهار سال ثابت بودن در اجلاس جاکارتا به میزان توجهی (۲/۵ میلیون بشکه در روز) افزایش یافت که در این مورد اصرار و پافشاری عربستان مهم‌ترین عامل در افزایش سقف تولید اوپک بود. از بعد دیگر تغییر سیاست عربستان پس از چهار سال درخور توجه فراوان است، زیرا این کشور به همراه کویت و امارات متحده عربی در طول چهارسال گذشته همواره در سطح سهمیه‌های رسمی اوپک نفت تولید نموده و علی‌رغم برخورداری از ظرفیت مازاد تولید از عرضه اضافی خودداری می‌نمود. به عبارت دیگر این سه کشور در طول چهارسال گذشته از سیاست افزایش سهم بازار تبعیت نکرده و برخلاف سایرین در سطح حداکثر ظرفیت تولیدی خود تولید نمودند، اما از سال آینده میلادی آنان سیاست گذشته را تغییر داده و با افزایش سهم بازار و فروش بشکه‌های

می‌گردد.

تخمین درآمدهای نفت مورد استفاده قرار می‌گیرند توصیه برنامه‌ریزان عمده‌تاً باید متوجه قیمت در حد پایین آن باشد.

ملاحظه می‌شود که پیش‌بینی‌های یادشده نفت خام برنت را در محدوده ۱۹-۱۶/۶۰ دلار برای سال آینده پیش‌بینی کرده‌اند که این امر نشان‌دهنده آن است که صاحب‌نظران و مؤسسات بین‌المللی در مورد سطح قیمت‌های سال آینده و بهبودی قیمت‌های جاری خوش‌بین نیستند. به‌ویژه آن که پس از روشن شدن نتایج اجلاس وزرای اوپک در جاکارتا تمامی صاحب‌نظران در مورد بهبودی قیمت‌های جاری ابراز تردید نموده و سطح قیمت‌ها در سال آینده را حداقل یک دلار کمتر از سال جاری پیش‌بینی نموده‌اند. براساس آخرین اطلاعات موجود قیمت‌های نفت پس از اجلاس جاکارتا روند نزولی در پیش گرفته و قیمت نفت برنت در روزهای ۱۹ و ۲۰ و ۲۱ آذر ماه به حدود ۱۶/۸۰ دلار در بشکه سقوط کرده است که ادامه این روند برای کشورهای صادرکننده نفت خطرناک بوده و چشم‌انداز قیمت‌های نفت را تیره‌تر از گذشته خواهد نمود. بدیهی است در چنین شرایطی پیش‌بینی قیمت‌های نفت بسیار دشوار خواهد بود و شایسته است که در شرایط کنونی محدوده وسیع‌تری در پیش‌بینی مدنظر قرار گیرد که در این صورت محدوده ۱۵-۱۷ دلار پیشنهاد می‌گردد.

فصل دوم- برآورد درآمدهای حاصل از صادرات نفت خام و فراورده‌های نفتی در سال ۱۳۷۷ در مقایسه با لایحه درآمدهای نفتی برآیند و حاصل ضرب صادرات نفت خام در متوسط قیمت فروش است.

بر اساس تخمینی که این مرکز از صادرات نفت خام قابل تحقق و قیمت در حال سقوط نفت در سال ۱۳۷۷، انجام داده مجموع درآمدهای حاصله از صادرات نفت خام و فراورده‌های نفتی حداقل ۲-۲/۷ میلیارد دلار از درآمدهای در نظر گرفته شده در لایحه کمتر خواهد بود. به دلیل اهمیت بحث، گزارش جامعی در شماره آینده ارائه خواهد گردید.

سقوط قیمت تا کجا؟

تحولات قیمت نفت ظرف ماه‌های اخیر از یک سو و اهمیت نفت در اقتصاد ایران و سهمی که در بودجه دارا می‌باشد، پاسخ به یک سؤال مهم را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. لایحه بودجه ناگزیر بوده است رقم خوش بینانه‌ای را برای درآمد نفت ملحوظ دارد لکن واقعیات با این نگاه خوش بینانه

بدیهی است زمانی که قیمت‌ها جهت

نفت عربستان به زودی از مرز ۱۰ میلیون بشکه در روز خواهد گذشت. بنابراین برخی از کشورها با توجه به سطح ذخایر خود علی‌الاصول عمدتاً می‌باید به دنبال افزایش قیمت باشند چرا که شرکت در مسابقه نابرابر ظرفیت‌سازی‌های غیرمعقول نفعی برای آنها نخواهد داشت. هم‌اکنون برخی از اعضای اوپک صریحاً بر اشتباه بودن تصمیم اجلاس جاکارتا اعتراف نموده و صادرکنندگانی حتی نظیر عمان خواستار گردهمایی منطقه‌ای صادرکنندگان نفت عرب (G.C.C) برای جلوگیری از کاهش قیمت‌ها شده است.

لازم به یادآوری است که کاهش فعالیت‌های اقتصادی در آسیای جنوب‌شرقی همان‌گونه که قبلاً گفته شد در کاهش قیمت‌ها نیز مؤثر بودند. مؤسسات بین‌المللی نفتی در کاهش تقاضای نفت این منطقه نظرات متفاوتی ابراز می‌کنند که در این مورد کاهش تقاضا از ۳۰۰ الی ۸۰۰ هزار بشکه در روز اعلام شده است. اما نکته قابل توجه این است که اوپک در شرایطی سقف تولید خود را ۲/۵ میلیون بشکه در روز افزایش داده بود که نسبت به بحران اقتصادی آسیای جنوب‌شرقی و تأثیر آن بر تقاضا آگاهی داشت.

در پاسخ به این سؤال که سقوط قیمت‌های نفت تا کجا ادامه خواهد یافت

هم‌سویی ندارد. با این حال بدون در نظر گرفتن یک تصویر قابل قبول از آینده تحولات نفت، امر تدوین بودجه با تنگنای جدی مواجه می‌گردد.

مروری بر تصمیمات دولت‌های حاشیه خلیج فارس (از جمله کویت و عربستان) گویای آن است که این دولت‌ها با نگاه‌هایی کاملاً محافظه‌کارانه به آینده قیمت نفت نگرسته‌اند. کویت در بودجه سال ۹۸ خود قیمت نفت را بشکه‌ای ۱۲ دلار پیش‌بینی کرد. بر اساس شواهد موجود عربستان برای همین سال قیمت را بشکه‌ای ۱۶ دلار منظور نمود (با توجه به این که قیمت نفت عربستان بسیار سبک بوده و ارزش آن بیش از نفت سبک ایران است).

نشریه تیرولیوم آرگوس در شماره اخیر خود اعلام نمود با توجه به تولید افزایش یافته در تصمیمات جاکارتا، عربستان با ۹ میلیارد دلار مازاد درآمدهای نفتی مواجه است لذا در اینجا تفاوت نگرش‌ها در قضیه قیمت نفت به خوبی آشکار می‌گردد و ملاحظه می‌شود که تولیدکنندگان عمده با توجه به سطح ذخایر و ظرفیت تولید، در قیمت‌های متفاوتی به درآمد حداکثر می‌رسند.

منابع غربی اظهار می‌دارند که عربستان سرگرم اجرای طرح‌های عظیم نفتی است و از این لحاظ به نظر می‌رسد ظرفیت تولید

تحقیقات موفق به کاهش هزینه‌های اکتشاف و توسعه منابع نفتی شده‌اند. هم‌اکنون هر یک از این شرکت‌ها سالانه بیش از ۱۵۰ میلیون دلار در بخش بالادستی هزینه می‌کنند از این‌رو این شرکت‌ها با کاهش هزینه‌ها امکان ادامه حیات در قیمت‌های پایین را برای خود میسر ساخته‌اند. شواهد موجود بیانگر آن است که هزینه‌های تولید در کشورهای حوزه خلیج فارس برخلاف روند جهانی آن روز به روز در حال افزایش است. که توجه به این مهم قدرت رقابت این کشورها را در رابطه با غیر اوپک تقویت خواهد نمود.

□ □ □

لااقل از نظر اقتصادی و فنی می‌توان گفت که تحولات گسترده در تکنولوژی و کاهش هزینه تولید نفت باعث گسردیده تا شرکت‌های بزرگ نفتی بتوانند با قیمت‌های پایین نیز به حیات خود ادامه دهند. هم‌اکنون قیمت‌های نفت حدود ۱۰ دلار از زمستان سال گذشته پائین‌تر است اما علی‌رغم افزایش فشار بر بخش بالادستی (UP STREAM)، شرکت‌های نفتی به دلیل کاهش هزینه‌های اکتشاف و تولید خود می‌توانند به فعالیت‌های خود ادامه دهند. بسیاری از شرکت‌های بین‌المللی معتقدند که با قیمت کمتر از ۱۵ دلار (برنت دریای شمال) نیز می‌توانند به فعالیت‌های سودآور خود ادامه دهند. برخی از شرکت‌های بزرگ نفتی نظیر موبیل، شورون و توتال با قیمت‌های ۱۲-۱۳ دلار نیز قادرند به فعالیت‌های خود در بخش بالادستی ادامه دهند. بر اساس مطالعه شرکت سرمایه‌گذاری BANKERS SCHRODER، هزینه‌های کشف و تولید نفت از ۵/۳۷ دلار در پنج سال قبل به ۴/۳۳ دلار در بشکه در سال ۱۹۹۶، تقلیل یافته است. هم‌چنین مؤسسه U.B.S، اعلام نمود که هزینه‌های اکتشاف نفت از ۵ دلار در سال ۱۹۹۸ میلادی به ۲ دلار کاهش یافته است. به نظر می‌رسد شرکت‌های بزرگ نفتی با سرمایه‌گذاری قابل توجه در بخش